

*Walentyna Kwiatkowska**

ZATRUDNIENIE WEDŁUG GRUP ZAWODÓW I SEKTORÓW EKONOMICZNYCH W POLSKIEJ GOSPODARCE¹

WSTĘP

Rozwój nowoczesnych przemysłów i usług oraz modernizacja sektora rolniczego stwarzają zapotrzebowanie na nowe zawody i pracowników o wysokim poziomie kwalifikacji, czyli posiadających wiedzę i umiejętności niezbędne do wykonywania danych zadań zawodowych. Zmiany w strukturze gospodarczej przyczyniają się tym samym do zmian struktury zatrudnienia według sektorów, sekcji i grup zawodów, co ma istotne znaczenie z punktu widzenia poprawy konkurencyjności polskiej gospodarki.

Celem opracowania jest rozpoznanie zmian w strukturze zawodowej zatrudnienia według wielkich grup zawodowych w poszczególnych sektorach ekonomicznych i sekcjach PKD w Polsce. Na tej podstawie określone zostaną zawody nadwyżkowe, deficytowe i równoważne w stosunku do ofert pracy zgłaszanych przez pracodawców, a także podkreślone znaczenie nowych zawodów i specjalności oraz wysokiej jakości kapitału ludzkiego i jego ciągłego rozwoju w generowaniu i przyspieszaniu zmian strukturalnych zatrudnienia w polskiej gospodarce.

Analiza zatrudnienia według grup zawodów i sektorów obejmuje lata 2000–2010. W badaniach wykorzystane zostały informacje i dane pochodzące z Roczników Statystycznych GUS oraz Departamentu Rynku Pracy Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej.

* Prof. zw. dr hab., Katedra Mikroekonomii, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Uniwersytet Łódzki.

¹ Temat ten został opracowany w ramach projektu „Analiza procesów zachodzących na polskim rynku pracy w obszarze integracji społecznej w kontekście prowadzonej polityki gospodarczej”, realizowanego przez IPiSS w Warszawie w partnerstwie z Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, współfinansowany ze środków UE w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, zadanie 3.8 „Konceptualizacja założeń merytorycznych do prognoz zatrudnienia według grup zawodów w ujęciu globalnym”, 2012.

Struktura opracowania jest następująca. W części 2 przedstawiono strukturę pracujących i wskaźniki zatrudnienia według poziomu wykształcenia w polskiej gospodarce. Część 3 zawiera zmiany struktury zatrudnienia według wielkich grup zawodowych w Polsce. W części 4 dokonana jest analiza zatrudnienia według wielkich grup zawodowych w sektorach ekonomicznych i sekcjach PKD. Część 5 zawiera analizę zawodów deficytowych, nadwyżkowych i równoważnych w strukturze zatrudnienia według wielkich grup zawodów i sekcji PKD, odnosząc je do liczby ofert pracy na krajowym rynku pracy. W części 6 przedstawione są wnioski końcowe dotyczące przewidywanych kierunków zmian struktury zatrudnienia według grup zawodów w polskiej gospodarce.

PRACUJĄCY WEDŁUG POZIOMU WYKSZTAŁCENIA W POLSKIEJ GOSPODARCE

Poziom wykształcenia pracujących stanowi ważną determinantę ich sytuacji na rynku pracy. Fakt ten podkreśla teoria kapitału ludzkiego, która powstała na początku lat sześćdziesiątych w Stanach Zjednoczonych, ogłoszona przez T. W. Schultza². Jednak rozwój tej teorii przypisywany jest G. S. Beckerowi³.

Teoria kapitału ludzkiego podkreśla heterogeniczność siły roboczej, czego przejawem jest zróżnicowana produktywność pracowników, spowodowana odmiennym stanem posiadania zmiennych human capital, czyli kapitału ludzkiego. Wśród zmiennych tych wyróżnia się poziom kwalifikacji zawodowych, obejmujących poziom wykształcenia, umiejętności i doświadczenia zawodowego. Ich osiągnięcie wymaga podjęcia indywidualnych decyzji dotyczących inwestycji w kapitał ludzki, czyli ponoszonych nakładów na wykształcenie, przygotowanie zawodowe, doskonalenie kwalifikacji i umiejętności, ich rozwój oraz zmiany, a także ochronę zdrowia⁴. Według teorii kapitału ludzkiego, wzrost jakości zasobu tego kapitału jest ważnym czynnikiem rozwoju społeczno-gospodarczego, umożliwiającym realizację nowego etapu rozwoju społeczeństwa informacyjnego i gospodarki opartej na wiedzy.

Przyjrzyjmy się obecnie strukturze pracujących według poziomu wykształcenia w gospodarce polskiej w IV kwartale w latach 2000, 2005 i 2010, na podstawie Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL)⁵.

² M. Blaug, *Metodologia ekonomii*, PWN, Warszawa 1995, s. 303.

³ G. S. Becker, *Human Capital. A Theoretical and Empirical Analysis with Special References in Education*, Columbia University Press, New York and London 1975.

⁴ *Ibidem*, s. 95–116.

⁵ Według BAEL, za pracującą uznano każdą osobę w wieku 15 lat i więcej, która w badanym tygodniu wykonywała pracę przynoszącą zarobek lub dochód jako pracownik najemny, pracujący

Dane zawarte w tabeli 1 potwierdzają rosnącą rolę wykształcenia w gospodarce polskiej. W latach 2000-2010 wzrósł znacząco udział pracujących z wyższym wykształceniem o około 14 p.p., z 14% w 2000 roku do przeszło 28% w 2010 roku wśród ogółu pracujących. Zwiększył się także odsetek pracujących z wykształceniem średnim, a także dość znaczący, pomimo pewnej tendencji spadkowej w stosunku do 2000 roku, jest udział pracujących z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym. Łączny odsetek pracujących z wykształceniem policealnym i średnim wzrósł z 37,5% w 2000 roku, 37,6% w 2005 roku do 36,5% w 2010 roku. W ogólnej liczbie pracujących zmniejszył się udział osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym, o około 3 p.p. co pięć lat. Warto zauważyć, że jeszcze w 2000 roku była to grupa pracowników dominująca w zasobie pracujących. W sposób zasadniczy zmniejszył się udział osób z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym, z 14,8% w 2000 roku do 7,4% w 2010 roku.

Tabela 1.

**Struktura pracujących według poziomu wykształcenia w Polsce
w latach 2000, 2005 i 2010, w %**

Pracujący	2000	2005	2010
Ogółem w tym wykształcenie	100,0	100,0	100,0
- wyższe	14,1	21,8	28,3
- policealne i średnie zawodowe	30,5	29,7	27,7
- średnie ogólnokształcące	7,0	7,9	8,8
- zasadnicze zawodowe	33,6	30,7	27,8
- gimnazjalne, podstawowe i niepełne podstawowe	14,8	9,9	7,4

Źródło: *Aktywność zawodowa i bezrobocie w Polsce*, GUS, Warszawa, IV kwartał 2000, s. 15; *Mały Rocznik Statystyczny Polski 2006*, s. 140; 2011, s. 144, obliczenia własne.

na własny rachunek lub pomagający członek rodziny lub miała pracę, ale jej nie wykonywała z powodu choroby, urlopu macierzyńskiego lub wypoczynkowego (...), zob. *Kwartalna informacja o rynku pracy*, GUS, Warszawa 2011, s. 1.

Łączny udział osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz podstawowym, niepełnym podstawowym i gimnazjalnym zmniejszył się z 48,4% w 2000 roku do 35,2% w 2010 roku, choć nadal jest to udział znaczący.

Zmiany, jakie zaszły w strukturze pracujących według wykształcenia należy ocenić jednoznacznie pozytywnie z powodu wzrostu udziału osób z wykształceniem wyższym, policealnym i średnim do 64,8% w 2010 roku. Tendencje wzrostowe udziału tych osób w zasobie pracujących powinny być utrzymane w kolejnych latach. Będzie to zgodne z celem Strategii Europa 2020, podkreślającym konieczność ograniczenia liczby osób kończących przedwcześnie naukę szkolną do 10% i zwiększenia o co najmniej 40% liczby młodych osób, które powinny uzyskać wyższe wykształcenie.

Tabela 2.

**Wskaźniki zatrudnienia według poziomu wykształcenia w Polsce
w IV kwartale w latach 2000, 2005, 2010, w %**

Poziom wykształcenia	2000	2005	2010
Wyższe	76,1	74,5	76,9
Policealne i średnie zawodowe	63,7	58,1	60,8
Średnie ogólnokształcące	38,7	36,6	41,8
Zasadnicze zawodowe	59,7	54,1	57,1
Gimnazjalne, podstawowe i niepełne podstawowe	22,1	16,8	16,3

Źródło: *Kwartalna informacja o rynku pracy*, GUS, Warszawa 2003, s. 6; 2007, s. 6; 2011, s. 6.

Sytuację osób o określonym poziomie wykształcenia na rynku pracy w Polsce ilustrują wskaźniki zatrudnienia dla lat 2000, 2005, 2010 (zob. tabela 2). Wskaźniki zatrudnienia przedstawiają faktyczne zaangażowanie ludności w procesie pracy. Najwyższe i rosnące w latach 2005–2010 wskaźniki dla osób z wykształceniem wyższym potwierdzają ich najwyższą pozycję na rynku pracy i szanse na zatrudnienie. Poprawia się sytuacja na rynku pracy osób z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym, a także z wykształceniem zasadniczym zawodowym, zwłaszcza gdy osoby te posiadają zawód zaliczany do tzw. zawodów deficytowych, poszukiwanych na rynku pracy, ale także w wyniku podejmowania działań podnoszących jakość kształcenia zawodowego. Znacznie niższe są wskaźniki zatrudnienia osób z wykształceniem średnim, ogólnokształcącym co powinno stanowić dla nich silną motywację do dalszego

kształcenia, zdobywania umiejętności i podnoszenia kwalifikacji dla poprawy ich pozycji na rynku pracy.

W najgorszej sytuacji na rynku pracy znajdują się osoby niewykształcone i o niskich kwalifikacjach zawodowych. Wskaźnik zatrudnienia dla osób o niskim poziomie wykształcenia wykazywał tendencje spadkowe i kształtował się na najniższym poziomie ponad 16% w latach 2005–2010, potwierdzając niekonkurencyjną pozycję tych osób na rynku pracy i największe zagrożenie bezrobociem. Spadek zapotrzebowania na pracowników niskokwalifikowanych wskazuje na konieczność podjęcia działań zwiększających ich szanse na zatrudnienie. Postuluje się m.in. rozwój szkoleń zawodowych, podnoszących kwalifikacje lub umożliwiających przekwalifikowanie, rozwój zatrudnienia subwencjonowanego, kompensującego pracodawcom niższą wydajność pracy tych pracowników, wspieranie inicjatyw na rynkach lokalnych dla utrzymania tzw. drugiego rynku pracy, oferującego miejsca pracy dla grup problemowych⁶.

STRUKTURA ZATRUDNIENIA WEDŁUG WIELKICH GRUP ZAWODOWYCH W POLSCE

Obecnie zaprezentowana zostanie charakterystyka populacji zatrudnionych na podstawie stosunku pracy w Polsce ze względu na wykonywany zawód. Struktura zatrudnienia według zawodów obowiązująca w Polsce oparta jest na klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy. Klasyfikacja ta ulegała zmianom co 2–3 lata, w związku z koniecznością jej dostosowania do zmian zachodzących na rynku pracy, wynikających z zanikania oraz pojawiania się nowych zawodów i specjalności. Ostatnia nowa klasyfikacja zawodów i specjalności obowiązuje od 1 lipca 2010 roku⁷. Jej podstawą jest międzynarodowy Standard Klasyfikacji Zawodów (ISCO-08), przyjęty w grudniu 2007 roku na Spotkaniu Ekspertów ds. Statystyki Pracy. Klasyfikacja ta jest zgodna ze standardami Unii Europejskiej, w związku z zaleceniem Eurostatu do jej stosowania przez wszystkie kraje członkowskie. Według nowej klasyfikacji obowiązuje obecnie dziesięć grup wielkich, podczas gdy według klasyfikacji z 2004 roku i 2007 roku obowiązywało ich dziewięć⁸. Dziesiąta

⁶ *Efektywność polityki rynku pracy w Polsce*, Z. Wiśniewski, K. Zawadzki (red.), Wojewódzki Urząd Pracy, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń 2011, s. 15–44.

⁷ Nowa klasyfikacja zawodów i specjalności dokonana została 27 kwietnia 2010 roku na podstawie Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej, Dz. U. Nr 82 z dnia 27 maja 2010 roku, poz. 537.

⁸ Klasyfikacja zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy dokonana została na podstawie Załącznika do Rozporządzenia Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 8 grudnia 2004 roku (Dz. U. Nr 265, poz. 2644), a następnie zaktualizowana o dodatkowe specjalności w dniu 1.06.2007 roku (Dz. U. Nr 106, poz. 728).

dołączona grupa wielka to „siły zbrojne”, związana z wprowadzeniem w Polskę zawodowej armii.

Tabela 3.

**Struktura klasyfikacji zawodów według grup wielkich
i odpowiadające im poziomy kwalifikacji**

Lp.	Nazwa grupy wielkiej	Poziom kwalifikacji
1	Przedstawiciele władz publicznych, wyżsi urzędnicy i kierownicy	3+4
2	Specjaliści	4
3	Technicy i inny średni personel	3
4	Pracownicy biurowi	2+3
5	Pracownicy usług osobistych i sprzedaży	2+3
6	Rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy	2
7	Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy	2
8	Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń	2
9	Pracownicy przy pracach prostych	1

Źródło: *Klasyfikacja zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy*, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2007.

Struktura klasyfikacji zawodów i specjalności określana jest na podstawie podobieństwa kwalifikacji zawodowych niezbędnych do realizacji zadań danego zawodu (specjalności uwzględniających poziom kwalifikacji zawodowych). Wyróżniono cztery poziomy kwalifikacji charakteryzujące określone zawody i specjalności:

- pierwszy poziom kwalifikacji oznacza poziom kwalifikacji elementarnych uzyskiwanych w szkole podstawowej (pierwszy poziom wykształcenia ISCED⁹),
- drugi poziom kwalifikacji dotyczy wykształcenia gimnazjalnego (drugi poziom wykształcenia ISCED) oraz wykształcenia uzyskanego w zasadniczej szkole zawodowej, liceum ogólnokształcącym i liceum profilowanym (trzeci poziom wykształcenia ISCED),
- trzeci poziom kwalifikacji odpowiada wykształceniu uzyskiwanemu w szkole policealnej (czwarty poziom wykształcenia ISCED) oraz po technikum (trzeci poziom wykształcenia ISCED),
- czwarty poziom kwalifikacji odnosi się do wykształcenia po studiach wyższych, kończących się uzyskaniem tytułu licencjata lub inżyniera, studiach magisterskich i studiach podyplomowych (piąty poziom

⁹ ISCED – czyli Międzynarodowa Klasyfikacja Standardów Edukacyjnych.

wykształcenia ISCED), oraz po zakończeniu studiów doktoranckich (szósty poziom wykształcenia ISCED).

Tabela 4.

**Struktura zatrudnienia^{a)} według wielkich grup zawodowych w Polsce
w latach 2004, 2006, 2010**

A	B	2004		2006		2010	
		C	D	C	D	C	D
1	Przedstawiciele władz publicznych, wyżsi urzędnicy i kierownicy	215,9	6,1	483,1	6,7	655,5	7,7
2	Specjaliści	1033,2	29,4	1652,2	23,1	2272,8	26,7
3	Technicy i inny średni personel	725,7	20,6	934,1	13,0	919,4	10,8
4	Pracownicy biurowi	363,8	10,3	679,9	9,5	766,1	9,0
5	Pracownicy usług osobistych i sprzedawcy	208,2	5,9	613,6	8,6	893,8	10,5
6	Rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy	7,8	0,2	16,1	0,2	17,0	0,2
7	Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy	286,8	8,2	1200,3	16,8	1242,8	14,6
8	Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń	304,8	8,7	883,4	12,3	961,9	11,3
9	Pracownicy przy pracach prostych	371,3	10,6	703,1	9,8	783,2	9,2
Ogółem		3517,6	100,0	7165,9	100,0	8512,5	100,0

^{a)} Dane dotyczą pełnozatrudnionych i niepełnozatrudnionych i obejmują podmioty, w których liczba pracujących przekracza 9 osób.

A – Nr grupy wielkiej,

B – Nazwa grupy wielkiej,

C – Liczba zatrudnionych w tys.,

D – Udział w %.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankietowego badania GUS Z-12 z października 2004 i 2006 roku; dla roku 2010 dane z *Rocznika Statystycznego Rzeczypospolitej Polskiej 2011*, s. 255, obliczenia własne.

W strukturze klasyfikacji zawodów i specjalności wyodrębnia się grupy elementarne dla poszczególnych zawodów i specjalności, które są grupowane w grupy średnie, a następnie w grupy duże i wielkie. Wszystkie grupy są oznaczone symbolem cyfrowym, czyli kodem. Grupy wielkie oznaczone są

symbolem jednocyfrowym. Każdej grupie przypisany jest określony poziom kwalifikacji (zob. tabela 3).

Dla przedstawienia struktury zawodowej zatrudnienia dla lat 2004, 2006 i 2010 skorzystamy z badań ankietowych Z-12, GUS.

Wśród ogółu zatrudnionych w Polsce w badanych latach dominowała grupa zawodowa specjalistów. Należą do niej zatrudnieni posiadający czwarty poziom kwalifikacji, czyli osoby po studiach wyższych. Stosunkowo wysoki odsetek zatrudnionych w tej grupie (przeszło 29%) w 2004 roku uległ zmniejszeniu w 2006 roku, lecz ponownie wzrósł do około 27% w 2010 roku. Dane zawarte w tabeli 5 pokazują, że w 2010 roku w grupie specjalistów dominowali przedstawiciele takich dużych grup jak: specjaliści nauczania i wychowania oraz specjaliści do spraw ekonomicznych i zarządzania. Łączny ich udział wyniósł 18,2% ogółu zatrudnionych w tej grupie. Stosunkowo nieduży jest jeszcze udział specjalistów do spraw technologii informacyjno-komunikacyjnych i specjalistów nauk fizycznych, matematycznych i technicznych. Wzrost ich udziału w ogólnym zatrudnieniu jest ważną przesłanką budowy gospodarki opartej na wiedzy, bardziej nowoczesnej i konkurencyjnej.

Tabela 5.

**Struktura zatrudnienia specjalistów (2 wielka grupa zawodowa)
w Polsce w 2010 roku, w %**

Nazwa dużej grupy zawodowej	Udział w % ogółu zatrudnionych specjalistów
Specjaliści nauk fizycznych, matematycznych i technicznych	2,6
Specjaliści do spraw zdrowia	3,6
Specjaliści nauczania i wychowania	12,1
Specjaliści do spraw ekonomicznych i zarządzania	6,1
Specjaliści do spraw technologii informacyjno-komunikacyjnych	1,1
Specjaliści z dziedziny prawa, dziedzin społecznych i kultury	1,2
Specjaliści ogółem	26,7

Źródło: *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2011*, s. 255.

Jeszcze w 2004 roku, w strukturze zatrudnienia według wielkich grup zawodowych znaczący był odsetek techników i innego średniego personelu.

Jednak ich udział zmniejszał się w kolejnych latach i w 2010 roku wyniósł około 11%. W grupie tej należy wyróżnić średni personel do spraw biznesu i administracji (5,5% udziału) i średni personel nauk fizycznych, chemicznych i technicznych (3,1% udziału), reprezentujących duże grupy zawodowe.

Prawie dwukrotnie zwiększył się w badanych latach udział pracowników usług osobistych i sprzedawców (do 10,5% w 2010 roku), w tym zwłaszcza sprzedawców i pokrewnych (6,4% udziału), związany z utrzymującym się znaczącym udziałem sekcji handlu i napraw w zasobie pracujących (15,7% w 2010 roku¹⁰).

W ramach wielkich grup zawodowych wzrosło w badanych latach znaczenie robotników przemysłowych i rzemieślników (do około 15% udziału) oraz operatorów i monterów maszyn i urządzeń (do 11,3%). W pierwszej z nich dominowali robotnicy obróbki metali, mechanicy maszyn i urządzeń i pokrewni (5,1%) oraz robotnicy w przetwórstwie spożywczym, obróbce drewna, produkcji wyrobów tekstylnych i pokrewni (4,2%), zaś w drugiej – kierowcy i operatorzy pojazdów (4,9%). Można przypuszczać, iż nastąpi pewien wzrost udziału tych dwóch grup zawodowych związany z restrukturyzacją i dywersyfikacją struktury przemysłu w polskiej gospodarce, jednak istotny jest wzrost poziomu kwalifikacji zawodowych zatrudnionych w warunkach unowocześniania procesów produkcyjnych.

W strukturze zatrudnionych według wielkich grup zawodowych należy odnotować niewielki spadek udziału zatrudnienia pracowników biurowych (o 1,3 p.p.), choć wydaje się, że powinno wzrosnąć zapotrzebowanie na pewne rodzaje prac biurowych. W ramach wyodrębnionych dużych grup zawodowych w 2010 roku odsetek pracowników do spraw finansowo-statystycznych i ewidencji materiałowej wynosił 3,2% ogółu zatrudnionych pracowników biurowych, a odsetek sekretarek, operatorów urządzeń biurowych i pokrewnych 3%, zaś o połowę mniejszy był udział pracowników obsługi klienta (1,5%), mający znaczenie zwłaszcza w rozwoju określonych sekcji sektora usługowego.

W badanych latach wzrósł udział zatrudnionych w pierwszej wielkiej grupie zawodowej, o 0,6 p.p. w latach 2004–2006 i o 1 p.p. w latach 2006–2010. Szczególnie ważny jest tu wzrost udziału nie tylko wyższych urzędników i dyrektorów generalnych, ale także wyodrębnionych w tej grupie kierowników do spraw zarządzania i handlu oraz produkcji i usług w małych, średnich i dużych organizacjach. Można przewidywać niewielkie tendencje wzrostowe udziału tej grupy wśród zatrudnionych.

Zgodnie z przewidywaniami zmniejszał się odsetek zatrudnionych w 9 wielkiej grupie zawodowej, obejmujący pracowników przy pracach prostych, posiadających najniższy poziom kwalifikacji.

¹⁰ *Mały Rocznik Statystyczny Polski 2011*, s. 142, GUS, Warszawa, obliczenia własne.

Stosunkowo niewielki i niezmienny w badanych latach udział rolników, ogrodników, leśników i rybaków wynika z nieuwzględniania pracujących w indywidualnych gospodarstwach rolnych. Przedstawiona struktura zatrudnienia według wielkich grup zawodowych odzwierciedla udział osób posiadających określony zawód w ogólnej liczbie zatrudnionych w gospodarce polskiej. Przynależność do danego zawodu w znaczny sposób determinuje rodzaj wykonywanej pracy i jej zakwalifikowanie do określonego sektora ekonomicznego, a także sekcji PKD.

Tabela 6.

**Struktura zatrudnienia mężczyzn i kobiet według wielkich grup zawodowych
w Polsce, za październik w latach 2004, 2006, 2010, w %**

Nr grupy wielkiej	Nazwa grupy wielkiej	Odsetek zatrudnionych mężczyzn M i kobiet K					
		2004		2006		2010	
		M	K	M	K	M	K
1	Przedstawiciele władz publicznych, wyżsi urzędnicy i kierownicy	7,4	5,1	7,8	5,7	8,4	6,9
2	Specjaliści	13,6	26,1	15,1	31,7	17,4	36,1
3	Technicy i inny średni personel	10,0	22,7	10,1	16,2	9,6	12,1
4	Pracownicy biurowi	6,1	12,9	6,2	13,0	6,5	11,5
5	Pracownicy usług osobistych i sprzedawcy	6,1	10,3	5,9	11,4	7,7	13,2
6	Rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy	0,4	0,2	0,3	0,1	0,3	0,1
7	Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy	27,6	7,2	26,4	6,4	23,9	5,2
8	Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń	21,3	4,4	20,0	4,0	18,9	3,8
9	Pracownicy przy pracach prostych	7,5	11,1	8,2	11,5	7,3	11,1
Ogółem		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: *Roczniki Statystyczne Rzeczypospolitej Polskiej* z lat 2005, s. 267; 2007, s. 274; 2011, s. 255.

W tabeli 6 przedstawiona jest struktura zatrudnienia mężczyzn i kobiet według wielkich grup zawodowych w Polsce. Są to także wyniki badań ankietowych Z-12 przeprowadzonych w październiku lat 2004, 2006, 2010.

Z danych tabeli 6 wynika, że można wyodrębnić zawody typowo kobiece i typowo męskie.

W grupie wielkiej 1, wśród przedstawicieli władz publicznych, wyższych urzędników i kierowników w każdym roku utrzymywała się przewaga mężczyzn nad kobietami. Znacznie mniejszy odsetek kobiet niż odsetek mężczyzn był zatrudniony w tej grupie. W latach 2004 i 2006 różnice w zatrudnieniu obu płci były znacznie większe i dopiero uległy zmniejszeniu w 2010 roku. Jest to jeden z przykładów gorszej pozycji kobiet na rynku pracy, jednak realizacja programów zwalczających dyskryminację zaczyna przynosić pewne efekty.

W wielkiej grupie zawodowej 2, wśród specjalistów dominujący był udział kobiet nad mężczyznami, co związane jest także z posiadaniem przez kobiety wyższego poziomu wykształcenia. Odsetek specjalistów wśród mężczyzn i wśród kobiet wykazywał tendencje rosnące, jednak wyższy był wzrost udziału wśród kobiet (o 10 p.p. w latach 2004–2010) niż wśród mężczyzn (o około 4 p.p. w tych latach). Szczególnie wysoki odsetek kobiet jest specjalistami nauczania i wychowywania (18,4% w 2010 roku), zaś mężczyzn trzy razy mniejszy.

W grupie wielkiej trzeciej, wśród techników i innego średniego personelu początkowo dwukrotnie większy był udział kobiet niż mężczyzn. Jednak różnice te ulegały zmniejszeniu w kolejnych latach, gdyż przy w miarę stabilnym udziale mężczyzn, zmniejszył się dość znacząco udział kobiet (o 10 p.p. w 2010 roku). W grupie tej około 8% kobiet stanowiło średni personel do spraw biznesu i administracji.

Kobiety zdecydowanie dominowały w 4 wielkiej grupie zawodowej pracowników biurowych. Ich udział w tej grupie wśród ogółu zatrudnionych kobiet był dwukrotnie wyższy niż udział mężczyzn, pomimo niewielkiej tendencji spadkowej udziału (z około 13% w 2004 i 2006 roku do 11,5% w 2010 roku).

Do tradycyjnych zawodów kobiecych zalicza się także ich zatrudnienie jako pracowników usług i sprzedawców, wyodrębnionych w ramach 5 wielkiej grupy zawodowej. Stąd odsetek kobiet przewyższał odsetek mężczyzn o 4–5 p.p. w badanych latach, jednak w przypadku obu płci występowały wzrostowe tendencje udziału. Podczas gdy panowie byli przede wszystkim pracownikami ochrony (2,9% w 2010 roku), to panie wykonywały zawód modelki, sprzedawcy i demonstratorów (9,7% w 2010 roku).

Zdecydowana przewaga zatrudnionych mężczyzn widoczna jest w 7 i 8 wielkiej grupie zawodowej, wśród robotników przemysłowych i rzemieślników oraz operatorów i monterów maszyn i urządzeń. Odsetek

zatrudnionych mężczyzn jako robotników przemysłowych i rzemieślników był w każdym badanym roku czterokrotnie wyższy niż wśród zatrudnionych kobiet, pomimo niewielkiej tendencji spadkowej udziału obu płci w tej grupie zawodowej. W grupie operatorów i monterów maszyn i urządzeń udział mężczyzn był pięciokrotnie wyższy niż kobiet w tym zawodzie. Można tu także zaobserwować niewielkie tendencje spadkowe udziału mężczyzn (około 1,1–1,3 p.p.), jak i kobiet (0,2–0,4 p.p.).

Odrotna sytuacja występuje w 9 wielkiej grupie zawodowej, gdyż wśród pracowników przy pracach prostych większy był odsetek kobiet niż mężczyzn. Udział kobiet był bardziej stabilny (11,1–11,5%) w badanych latach, zaś wśród mężczyzn w latach 2004–2006 nastąpił wzrost wskaźnika udziału do przeszło 8% a następnie jego spadek do 7,3%.

PRACUJĄCY WEDŁUG WIELKICH GRUP ZAWODOWYCH W SEKTORACH EKONOMICZNYCH I SEKCJACH PKD W POLSKIEJ GOSPODARCE

Zmiany w strukturze gospodarczej dokonują się zgodnie z określonymi prawidłowościami. Ich wyrazem jest zmiana udziału trzech sektorów ekonomicznych w ogólnych zasobach pracujących. Każdy z sektorów obejmuje różne dziedziny działalności gospodarczej. Sektor rolniczy obejmuje: rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo, czyli dziedziny zajmujące się zawłaszczaniem dóbr przyrody. W skład sektora przemysłowego wchodzi przemysł i budownictwo, czyli dziedziny przetwarzające dobra. Sektor usługowy obejmuje dziedziny zajmujące się świadczeniem usług, m.in. transport, handel, działalność naukowa, techniczna i profesjonalna, edukacja, ochrona zdrowia, pomoc społeczna, kultura, rozrywka i rekreacja, działalność finansowa i ubezpieczenia, administracja i obrona narodowa.

Według autorów koncepcji trzech sektorów gospodarki: A. Fishera, C. Clarka i J. Fourastie, w początkowych etapach rozwoju gospodarczego dominującą rolę w gospodarce i zasobach siły roboczej odgrywa sektor rolniczy, w kolejnych etapach znaczenie tego sektora maleje, zaś dominującą rolę zaczyna odgrywać sektor przemysłowy, lecz w późniejszych fazach rozwoju zmniejsza swoje znaczenie na korzyść sektora usługowego¹¹.

Tabela 7 przedstawia udział zatrudnienia według wielkich grup zawodowych w trzech sektorach ekonomicznych w polskiej gospodarce w latach 2004 i 2006. Są to osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy (umowa o pracę,

¹¹ E. Kwiatkowski, *Teoria trzech sektorów gospodarki*, PWN, Warszawa 1980, s. 59 i nast.

powołanie, mianowanie lub wybór) lub stosunku służbowego¹², w miesiącu października danego roku, bez innych kategorii pracujących.

Tabela 7.

Udział zatrudnienia według wielkich grup zawodowych w sektorach ekonomicznych w Polsce w latach 2004 i 2006, w %

A	B	2004			2006		
		Udział zatrudnionych w sektorze ^{a)}					
		I	II	III	I	II	III
1	Przedstawiciele władz publicznych, wyżsi urzędnicy i kierownicy	1,0	11,3	87,7	1,1	31,4	67,5
2	Specjaliści	0,6	3,6	95,8	0,5	12,5	87,0
3	Technicy i inny średni personel	2,2	8,1	87,7	1,9	29,4	68,7
4	Pracownicy biurowi	0,6	8,7	90,7	0,6	21,7	77,7
5	Pracownicy usług osobistych i sprzedawcy	0,4	1,8	97,8	0,3	7,9	91,8
6	Rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy	55,2	2,4	42,4	74,8	5,9	19,3
7	Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy	0,5	55,9	43,6	0,5	83,4	16,1
8	Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń	1,3	30,2	68,5	1,3	66,5	32,2
9	Pracownicy przy pracach prostych	0,7	5,8	93,5	1,4	31,7	68,3

a) Sektor I – rolniczy,
Sektor II – przemysłowy,
Sektor III – usługowy.

A – Nr grupy wielkiej,

B – Nazwa grupy wielkiej.

Źródło: Opracowano na podstawie danych z ankiety Z-12.

Z danych tabeli 7 wynika, że w każdym sektorze ekonomicznym gospodarki dominują zatrudnieni należący do określonej grupy zawodowej. W sektorze I rolniczym oczywistym jest najwyższy odsetek zatrudnionych z grupy zawodowej rolników, ogrodników, leśników i rybaków (około 75% w 2006 roku i ponad 55% w 2004 roku). Grupa zawodowa specjalistów dominuje w sektorze usługowym, podobnie jak grupa pracowników usług i sprzedawców. Grupa

¹² *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2011*, GUS, Warszawa 2011, s. 211.

zawodowa robotników przemysłowych i rzemieślników oraz operatorów i monterów maszyn i urządzeń w zdecydowanie największym stopniu reprezentowała zatrudnienie w sektorze II przemysłowym. Zatrudnieni jako pracownicy biurowi oraz technicy i inny średni personel w większości pracowali w sektorze usługowym, ale także część osób z tej grupy była zatrudniona w sektorze przemysłowym, choć trzykrotnie mniej niż w usługach. Podobną sytuację można zaobserwować w przypadku 1 wielkiej grupy zawodowej, czyli przedstawicieli władz publicznych, wyższych urzędników i kierowników, gdzie przeważają zatrudnieni w sektorze usługowym, jak i w 9 wielkiej grupie zawodowej pracowników przy pracach prostych dominujących także w usługach, choć przy rosnącym ich udziale w sektorze przemysłowym.

Należy podkreślić, iż zgodnie z prawidłowościami zmian strukturalnych w polskiej gospodarce zdecydowanie większy był udział zatrudnionych według wielkich grup zawodowych (grupy 1–5) w sektorze usługowym niż w dwóch pozostałych sektorach.

W tabeli 8 prezentowane są dane dotyczące udziału zatrudnionych wyodrębnionych według wielkich grup zawodowych w poszczególnych sekcjach PKD 2004 w Polsce.

Tabela 8.

**Udział zatrudnienia według wielkich grup zawodowych w sekcjach PKD 2004*
w gospodarce polskiej w 2006 roku, w %**

Nr grupy	Nazwa grupy wielkiej a – 2004 b – 2006	AB	C–E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O
1	Przedstawiciele władz publicznych, wyżsi urzędnicy i kierownicy												
	a	1,0	10,5	0,8	0,9	2,6	2,4	12,6	15,9	19,3	12,8	7,8	5,6
	b	1,1	26,2	5,2	23,2	1,2	6,2	5,5	8,1	8,9	7,6	4,0	2,7
2	Specjaliści												
	a	0,6	3,4	0,2	0,3	0,5	2,4	8,7	9,4	10,1	51,4	10,1	2,9
	b	0,5	10,8	1,3	4,4	0,5	1,9	5,9	6,9	7,4	39,6	18,2	2,2
3	Technicy i inny średni personel												
	a	2,2	7,5	0,6	0,6	0,8	6,2	4,7	10,6	22,0	4,5	36,5	3,8
	b	1,9	26,0	3,4	12,7	0,6	4,7	4,9	8,0	16,3	5,2	12,5	3,6
4	Pracownicy biurowi												
	a	0,6	8,2	0,5	0,9	2,2	27,7	12,1	11,6	16,9	7,2	7,8	4,2
	b	0,6	19,8	1,9	25,1	1,6	17,1	5,8	7,0	9,6	4,8	4,6	2,0
5	Pracownicy usług osobistych i sprzedawcy												
	a	0,4	1,7	0,1	0,8	15,4	8,9	0,9	35,9	2,1	11,8	18,2	3,7
	b	0,3	7,5	0,4	55,9	7,2	2,9	0,2	13,2	0,7	4,5	5,5	1,8

Nr grupy	Nazwa grupy wielkiej a – 2004 b – 2006	AB	C–E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O
6	Rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy	a 55,2 b 74,8	2,4 4,9	0 1,0	0,2 1,6	0,2 0,4	0,5 0,2	0 0	16,3 2,6	0,5 1,4	2,5 1,9	1,6 0,8	20,6 10,3
7	Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy	a 0,5 b 0,5	52,3 71,1	3,6 12,3	0,6 6,2	0,8 0,2	16,2 3,4	0 0	15,2 3,6	1,1 0,3	1,9 0,7	3,5 0,7	4,3 1,2
8	Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń	a 1,3 b 1,3	28,5 61,7	1,7 4,7	0,4 6,6	0,6 0,2	43,5 16,2	0,3 0	10,1 4,1	2,7 1,1	0,9 0,4	4,3 1,5	5,8 2,1
9	Pracownicy przy pracach prostych	a 0,7 b 1,4	5,2 25,1	0,7 6,6	0,4 6,7	5,2 3,2	3,3 2,1	0,4 0,3	25,5 15,8	4,4 3,3	28,3 20,6	18,3 9,9	7,7 4,9

* Sekcje PKD:

AB – rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo, rybactwo,

C–E – przemysł (C – górnictwo, D – przetwórstwo przemysłowe, E – wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę),

F – budownictwo,

G – handel i naprawy,

H – hotele i restauracje,

I – transport, gospodarka magazynowa, łączność,

J – pośrednictwo finansowe z wyłączeniem ubezpieczeń i funduszy,

K – obsługa nieruchomości i firm,

L – administracja publiczna i obrona narodowa,

M – edukacja,

N – ochrona zdrowia i pomoc społeczna,

O – działalność usługowa, komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie ankiety Z-12.

Dane zawarte w tabeli 8 dotyczące 2004 roku w niektórych przypadkach różnią się w zasadniczy i niezrozumiały sposób od danych z 2006 roku. Budzi zdziwienie np. fakt, że w 2004 roku pracownicy usług i sprzedawcy mają najwyższy udział w zatrudnieniu w sekcji obsługa nieruchomości i firm oraz hotele i restauracje, stosunkowo niski w sekcji handel i naprawy, w przeciwieństwie do 2006 roku. Są to dane z badań ankietowych stąd mogą wynikać pewne, zbyt duże rozbieżności, dlatego przy interpretacji wyników tych

badan dla gospodarki polskiej przyjęty zostanie 2006 rok, w którym prezentowane dane uzasadniają wcześniej formułowane wnioski dotyczące struktury zatrudnienia i kierunków ich zmian.

Reprezentanci pierwszej wielkiej grupy zawodowej, czyli przedstawiciele władz publicznych, wyżsi urzędnicy i kierownicy, zatrudnieni byli w sekcjach C-E przemysłu – 26%, ale także w sekcjach usługowych, zwłaszcza: w handlu i naprawach (sekcja G) – 23%, w administracji publicznej i obronie narodowej (sekcja L) (około 9%), obsłudze nieruchomości i firm (sekcja K) – 8% i edukacji (sekcja M) – 7,6%.

Wielka grupa zawodowa (2) specjalistów dominowała w sekcjach usługowych, takich jak: edukacja (sekcja M) około 40% i ochrona zdrowia i opieka społeczna (sekcja N) 18%, ale także w sekcjach przemysłowych (C, D, E) około 11% oraz administracji publicznej i obronie narodowej (sekcja L) 7,4%.

Większość techników i innego średniego personelu (3 wielka grupa zawodowa) zatrudnionych było w sekcjach przemysłu (C, D, E) 26%, ale także w sekcjach usługowych, wśród których do najważniejszych można zaliczyć: L – administrację publiczną i obronę narodową 16%, G – handel i naprawy, około 13%, N – ochronę zdrowia i opiekę społeczną (12,5%).

Pracownicy biurowi z 4 wielkiej grupy zawodowej znaleźli zatrudnienie w sekcji G – handel i naprawy (przeszło 25%), w sekcjach przemysłowych (C, D, E) – około 20% i w sekcji I – transport, gospodarka magazynowa i łączność (17%).

Pracownicy usług i sprzedawcy (5 grupa) zdecydowanie najliczniej reprezentowali sekcję G – handel i naprawy (około 56%) oraz sekcję K – obsługę nieruchomości i firm (ponad 13%).

Zgodnie z oczekiwaniami, rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy (6 wielka grupa zawodowa) w zdecydowanej większości pracowali w sekcji AB (około 75%), a pozostali zwłaszcza w sekcji O – działalność usługowa, komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała (przeszło 10%) i w znacznie mniejszym stopniu w sekcji K – obsługa nieruchomości i firm (około 3%) oraz sekcji G – handel i naprawy (1,6%).

Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy (7 wielka grupa zawodowa) dominowali w zatrudnieniu w sekcjach CDE przemysłowych (przeszło 71%) i sekcji F – budownictwie (przeszło 12%), a w mniejszym stopniu w sekcji G – handlu i naprawach (6,2%).

Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń (8 wielka grupa zawodowa) najliczniej zatrudnieni byli w sekcjach CDE przemysłu (około 62%), ale także w sekcji usługowej I – transport, gospodarka magazynowa i łączność (przeszło 16%), sekcji G – handel i naprawy (6,6%).

Należący do 9 wielkiej grupy zawodowej, pracownicy przy pracach prostych przede wszystkim zatrudnieni byli w sekcjach C, D, E przemysłu (przeszło 25%) oraz w takich sekcjach usługowych, jak: sekcja M – edukacja (około 21%), sekcja K – obsługa nieruchomości i firm (około 16%) i sekcja N – ochrona zdrowia i opieka społeczna (około 10%).

Przedstawiona analiza struktury zatrudnienia według zawodów i sekcji PKD wskazuje na bardzo duże zróżnicowanie udziału w nich zatrudnionych, choć należy stwierdzić, że każda grupa zawodowa posiada swoje dominujące znaczenie w określonych sekcjach gospodarki polskiej. Na podstawie tej analizy można wskazać kierunki kształcenia zawodowego niezbędne dla realizacji celów polityki zatrudnienia. Jest ona także punktem wyjścia do badania zawodów i specjalności nadwyżkowych i deficytowych na polskim rynku pracy.

ZAWODY DEFICYTOWE I NADWYŻKOWE A OFERTY PRACY W GOSPODARCE POLSKIEJ W LATACH 2007 I 2010

Analiza zawodów deficytowych i nadwyżkowych ma na celu ukazanie występujących rozbieżności między popytem na pracę a podażą pracy na krajowym rynku pracy w odniesieniu do wielkich grup zawodowych i sekcji PKD. Zawód deficytowy to taki, na który występuje na rynku pracy wyższe zapotrzebowanie w stosunku do liczby osób poszukujących pracy w tym zawodzie. Jeżeli na rynku pracy występuje mniejszy popyt na pracę w danym zawodzie w stosunku do liczby osób poszukujących pracy w tym zawodzie to dany zawód określa się mianem nadwyżkowego.

Aby obliczyć deficyt (nadwyżkę) siły roboczej w danym zawodzie k , stosowany jest następujący wzór¹³:

$$N_l^K = B_l^K - O_l^K,$$

gdzie:

B – to napływ bezrobotnych w zawodzie k w danym roku,

O – to napływ ofert pracy w zawodzie k w danym roku.

Zawody nadwyżkowe i deficytowe w przekroju wielkich grup zawodowych w Polsce w 2007 roku przedstawia tabela 9.

¹³ Opracowano na podstawie: *Zawody deficytowe i nadwyżkowe w 2007 roku (część diagnostyczna)*, MPiPS, Departament Rynku Pracy, Warszawa, czerwiec 2008, s. 11.

Tabela 9.

**Nadwyżka lub deficyt siły roboczej według wielkich grup zawodowych
w Polsce w 2007 roku**

A	B	C	D	E	
	Ogółem	2 491 242	1 225 463	1 265 779	0,4919
	w tym				
1	Przedstawiciele władz publicznych, wyżsi urzędnicy i kierownicy	9 271	7 595	1 676	0,8192
2	Specjaliści	247 797	62 034	185 763	0,2503
3	Technicy i inny średni personel	411 296	122 122	289 174	0,2969
4	Pracownicy biurowi	83 621	158 318	-74 697	1,8933
5	Pracownicy usług osobistych i sprzedawcy	282 593	176 925	105 668	0,6261
6	Rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy	46 698	7 533	39 165	0,1613
7	Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy	567 016	265 640	301 376	0,4685
8	Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń	94 033	106 028	-11 995	1,1276
9	Pracownicy przy pracach prostych	201 402	304 089	-102 687	1,5099
10	Siły zbrojne	1 806	683	1 123	0,3782
	Bez zawodu	545 709	14 496	531 213	0,0266

A – Nr grupy,

B – Nazwa wielkiej grupy zawodowej,

C – Napływ bezrobotnych,

D – Zgłoszone oferty pracy,

E – Deficyt/ nadwyżka podaży siły roboczej,

F – Wskaźnik^{a)} intensywności deficytu/nadwyżki.

^{a)} Wskaźnik intensywności deficytu (nadwyżki) w zawodzie k obliczono jako iloraz liczby zgłoszonych ofert pracy w zawodzie k w danym roku do liczby zarejestrowanych bezrobotnych w zawodzie k w danym roku.

Źródło: *Zawody deficytowe i nadwyżkowe w 2007 roku (część diagnostyczna)*, op. cit., s. 5 i 10, obliczenia własne.

Z danych tabeli 9 wynika, że w strukturze osób napływających do zasobu bezrobocia w 2007 roku, szczególnie wysoki był udział robotników przemysłowych i rzemieślników wynoszący 22,8% napływu ogółem, a także, choć w mniejszym stopniu, techników i innego średniego personelu w wysokości 16,8%. Dość znaczące były także napływy do bezrobocia pracowników usług osobistych i sprzedawców (11,3%), ale także specjalistów (9,9%) i pracowników przy pracach prostych (8,1%). Wysoki udział w napływie do bezrobocia charakteryzował bezrobotnych bez zawodu (21,9%). Najniższe napływy cechowały bezrobotnych z dwóch wielkich grup zawodowych: przedstawicieli władz publicznych, wyższych urzędników i kierowników (0,4% ogółu) i sił zbrojnych (0,1%).

Struktura zgłoszonych ofert pracy według zawodów określa popyt pracodawców na pracowników posiadających określone kwalifikacje zawodowe. Z danych tabeli wynika, że pracodawcy poszukiwali przede wszystkim przedstawicieli z następujących wielkich grup zawodowych:

- pracowników przy pracach prostych (24,8% ogółu zgłoszonych ofert w 2007 roku),
- robotników przemysłowych i rzemieślników (21,7% ogółu ofert),
- pracowników usług osobistych i sprzedawców (14,4% ogółu ofert),
- pracowników biurowych (12,9% wszystkich ofert),
- techników i inny średni personel (10% ogółu ofert),
- operatorów i monterów maszyn i urządzeń (8,7% ogółu ofert).

Porównując zgłoszone oferty pracy z napływem osób bezrobotnych według poszczególnych wielkich grup zawodowych można wskazać, że deficyt podaży pracy dotyczy tylko trzech wielkich grup zawodowych: pracowników przy pracach prostych (poziom deficytu w stosunku do zgłoszonych ofert pracy wyniósł 102 687 osób), pracowników biurowych (deficyt podaży siły roboczej w stosunku do zgłoszonych ofert pracy wyniósł 74 697 osób) i operatorów i monterów maszyn i urządzeń (deficyt wyniósł 11 995 osób). Zapotrzebowanie na pracowników z pozostałych wielkich grup zawodowych, mierzone liczbą zgłoszonych miejsc pracy, było niższe od liczby zarejestrowanych bezrobotnych. Są to zawody nadwyżkowe.

Zawody nadwyżkowe cechuje wskaźnik intensywności mniejszy od 0,9, wskaźnik większy od 1,1 określa zawody deficytowe, zaś zawody zrównoważone posiadają wskaźnik większy lub równy 0,9 i mniejszy lub równy 1,1¹⁴.

Wysoki wskaźnik intensywności deficytu dla pracowników biurowych (1,89) wskazuje na wzrost zapotrzebowania na pracowników posiadających

¹⁴ Zawody deficytowe i nadwyżkowe w 2007 roku..., s. 16.

kwalifikacje zawodowe na poziomie co najmniej średnim. Z drugiej strony, pracodawcy zgłaszają wiele ofert pracy dla osób posiadających niskie kwalifikacje, należące do grupy 9, pracownicy przy pracach prostych (1,51). Wskaźnik intensywności 1,12 charakteryzuje grupę operatorów i monterów maszyn i urządzeń, można w przybliżeniu ocenić jedynie tę grupę zawodową jako niemal zrównoważoną.

Do najbardziej nadwyżkowych zawodów w ramach grup wielkich w 2007 roku należy zaliczyć:

- grupę bezrobotnych bez zawodu, licznie reprezentowaną wśród osób bezrobotnych (22%) przy bardzo niskiej dla nich liczbie ofert pracy, wskaźnik intensywności nadwyżki 0,0266,
- rolników, ogrodników, leśników, rybaków, wskaźnik intensywności 0,1613,
- specjalistów, wskaźnik intensywności nadwyżki 0,2503,
- techników i innych średni personel, wskaźnik intensywności nadwyżki 0,2969,
- siły zbrojne, wskaźnik intensywności nadwyżki 0,3782.

W pozostałych wielkich grupach zawodowych (1, 5, 7) wysokości wskaźników intensywności nadwyżki siły roboczej wskazują na stosunkowo dużą, choć niewystarczającą, liczbę zgłoszonych ofert pracy dla bezrobotnych z tych grup.

Dla sprawdzenia, jakie zawody są najbardziej deficytowe, a jakie najbardziej nadwyżkowe przedstawione zostaną wyniki monitoringu zawodów (kod 6-cyfrowy), który po raz pierwszy został sporządzony w roku 2005. Zawody najbardziej deficytowe przedstawia tabela 10, zaś najbardziej nadwyżkowe tabela 11.

Tabela 10.

Deficyt podaży siły roboczej w latach 2005 i 2007 – ranking 30 zawodów o najwyższym poziomie deficytu podaży siły roboczej w 2005 roku

Kod zawodu	Nazwa zawodu	Deficyt podaży siły roboczej	
		2005	2007
914103	Robotnik gospodarczy	-24 434	-92 449
343101	Pracownik administracyjny	-23 338	-19 902
419101	Pracownik biurowy	-17 249	-56 162
931203	Robotnik drogowy	-2 928	-964
421102	Kasjer handlowy	-1 992	-8 432
341503	Przedstawiciel handlowy	-1 876	-2 046
341504	Telemarketer	-1 791	-4 646
811102	Operator koparek i zwałowarek	-1 617	-2 574

Kod zawodu	Nazwa zawodu	Deficyt podaży siły roboczej	
		2005	2007
721290	Pozostali spawacze i pokrewni	-1 614	-2 578
346102	Opiekun w domu pomocy społecznej	-1 590	-2 266
348202	Bibliotekarz	-1 556	-1 985
721401	Monter kadłubów okrętowych	-1 368	-3 252
712901	Konserwatorów budynków	-1 017	-1 469
712401	Zbrojarz	-1 013	-3 828
712501	Meliorant	-908	-1 253
721202	Spawacz ręczny gazowy	-864	-4 378
712501	Monter podzespołów i zespołów elektronicznych	-845	-611
235908	Wychowawca w placówkach oświatowych, wychowawczych i opiekuńczych	-769	-1 909
712401	Brakarz	-755	-2 884
741103	Rozbieracz - wykrawacz	-748	-838
713201	Glazurnik	-746	-1 783
414201	Ankieter	-741	-207
346103	Opiekunka środowiskowa	-693	-890
121103	Prezes	-650	-932
341201	Agent ubezpieczeniowy	-616	-819
713501	Monter/ składacz okien	-603	-1 441
713302	Tynkarz	-587	-3 035
721203	Spawacz ręczny łukiem elektr.	-570	-5 523
832301	Kierowca ciągnika siodłowego	-562	-1 944
341102	Doradca inwestycyjny	-552	-646

Źródło: Opracowanie własne na podstawie załącznika nr 3 do sprawozdania MPiPS-01.

W latach 2005 i 2007 zdecydowanie najwyższy poziom deficytu siły roboczej charakteryzował takie zawody, jak: robotnik gospodarczy, pracownik administracyjny i pracownik biurowy. Poziom deficytu w zawodzie robotnik gospodarczy i pracownik biurowy wzrastał w kolejnych latach i w 2007 roku osiągnął wysokość ponad 3-krotnie wyższą niż w 2005 roku. Natomiast w zawodzie pracownik administracyjny natężenie deficytu zmniejszyło się.

W tabeli 11 zamieszczono ranking 30 zawodów o najwyższym poziomie wskaźnika nadwyżki podaży siły roboczej w 2005 i 2007 roku.

Tabela 11.

**Wielkość nadwyżki podaży siły roboczej w latach 2005 i 2007 – ranking
30 zawodów o najwyższym poziomie wskaźnika nadwyżki
podaży siły roboczej w 2005 roku**

Kod zawodu	Nazwa zawodu	Nadwyżka podaży siły roboczej	
		2005	2007
522107	Sprzedawca	112 116	60 079
341902	Asystent ekonomiczny	86 507	69 121
311502	Technik mechanik	62 485	4 625
722204	Ślusarz	58 569	39 740
723105	Mechanik samochodów osobowych	45 203	28 245
241102	Ekonomista	42 532	29 797
743304	Krawiec	39 810	32 006
712102	Murarz	39 770	20 074
512201	Kucharz	37 620	25 910
311204	Technik budownictwa	25 775	18 912
321208	Technik rolnik	23 925	18 434
321402	Technik żywienia i gospodarstwa domowego	23 199	20 742
741203	Piekarz	22 146	16 585
932104	Robotnik pomocniczy w przemyśle przetwórczym	22 075	7 630
311302	Technik elektryk	18 847	11 143
341501	Handlowiec	18 812	16 541
723190	Pozostali mechanicy pojazdów samochodowych	18 566	13 425
741201	Cukiernik	16 707	13 493
722304	Tokarz	16 554	12 209
931301	Robotnik budowlany	16 109	-5 486
311401	Technik elektronik	15 733	11 241
742207	Stolarz meblowy	15 122	8 696
514302	Fryzjer	15 009	11 361
832101	Kierowca samochodu osobowego	13 836	1 414
723306	Mechanik – operator pojazdów i maszyn rolniczych	12 750	9 802
311913	Technik technologii odzieży	12 727	9 411
247901	Specjalista administracji publicznej	12 465	12 451
244104	Pedagog	12 350	15 308
742204	Stolarz	12 164	7 800
743604	Szwaczka	11 785	1 138

Źródło: Opracowanie własne na podstawie załącznika nr 3 do sprawozdania MPiPS-01.

Pod względem poziomu wskaźnika nadwyżki podaży siły roboczej zdecydowanie na pierwszych miejscach (niezmiennie na przestrzeni ostatnich trzech lat) plasują się zawody: sprzedawcy, asystenta ekonomicznego i technika mechanika, jednak zaobserwować można zmniejszanie się rozpiętości pomiędzy liczbą zarejestrowanych bezrobotnych a liczbą zgłoszonych ofert pracy.

Przyjrzyjmy się obecnie zawodom nadwyżkowym i deficytowym według wielkich grup zawodowych w II półroczu 2010 r.

Tabela 12.

**Zawody nadwyżkowe i deficytowe według wielkich grup zawodowych
w Polsce w II półroczu 2010 roku**

A	B	C	D	E	F
	Ogółem	1 613 711	465 625	1 148 086	0,2885
1	Przedstawiciele władz publicznych, wyżsi urzędnicy i kierownicy	6 632	3 086	3 546	0,4653
2	Specjaliści	182 435	30 255	152 180	0,1658
3	Technicy i inny średni personel	208 143	46 822	161 321	0,2249
4	Pracownicy biurowi	61 025	58 638	2 387	0,9609
5	Pracownicy usług osobistych i sprzedawcy	248 475	129 772	118 703	0,5223
6	Rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy	25 679	2 946	22 733	0,1147
7	Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy	343 392	91 845	251 547	0,2675
8	Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń	68 257	34 550	33 707	0,5062
9	Pracownicy przy pracach prostych	113 038	63 203	49 835	0,5591
10	Siły zbrojne	1 071	50	1 021	0,0467
	Bez zawodu	355 564	4 458	351 106	0,0125

A – Nr grupy,

B – Nazwa wielkiej grupy zawodowej,

C – Napływ bezrobotnych,

D – Zgłoszone oferty pracy,

E – Deficyt/nadwyżka podaży siły roboczej,

F – Wskaźnik intensywności deficytu/ nadwyżki.

Źródło: Załącznik nr 3 do sprawozdania MPiPS-01, obliczenia własne na podstawie: *Zawody deficytowe i nadwyżkowe w II półroczu 2010 roku*, MPiPS, Departament Rynku Pracy, Warszawa, wrzesień 2011 r.

Podobnie jak w 2007 roku, w strukturze bezrobotnych dominowały osoby bez zawodu, stanowiąc 22% nowozarejestrowanych, robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy (21,3% napływu ogółem) pracownicy usług i sprzedawcy (15,4%), technicy i inny średni personel (12,9% napływu ogółem; mniej o 4 p.p. niż w 2007 roku) oraz specjaliści (11,3% nowozarejestrowanych, o 1,4 p.p. więcej niż w 2007 roku)

W strukturze wolnych miejsc pracy (i miejsc aktywizacji zawodowej), zgłoszonych przez pracodawców, dominowały oferty dla:

- pracowników usług i sprzedawców (27,9% ogółu ofert, więcej o 13,5 p.p. niż w 2007 roku),
- robotników przemysłowych i rzemieślników (19,7%, mniej niż w 2007 roku o 2 p.p.),
- pracowników przy pracach prostych (13,6%, mniej niż w 2007 roku o 11,2 p.p.),
- pracowników biurowych (12,6% ogółu ofert, tyle samo co w 2007 roku),
- techników i inny średni personel (10,1%, tak jak w 2007 roku).

Grupą wielką zawodową o najmniejszym niemal zerowym udziale w ogólnej liczbie ofert pracy była grupa siły zbrojne.

Można stwierdzić, że w grupach zawodowych, w których obserwuje się największe napływy bezrobotnych, występuje także największe zapotrzebowanie ze strony pracodawców. W II półroczu 2010 roku w każdej wielkiej grupie zawodowej obserwujemy występowanie tylko nadwyżek siły roboczej w stosunku do ofert pracy. Do najbardziej nadwyżkowych zawodów należy zaliczyć:

- grupę bezrobotnych bez zawodu (wskaźnik intensywności nadwyżki 0,0125),
- grupę siły zbrojne (wskaźnik 0,0467),
- rolnicy, ogrodnicy, leśnicy, rybacy (wskaźnik intensywności 0,1147),
- specjaliści (wskaźnik intensywności 0,1658),
- technicy i inny średni personel (wskaźnik intensywności 0,2249),
- robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy (wskaźnik 0,2675).

Wszystkie wymienione grupy należały do najbardziej nadwyżkowych także w 2007 roku.

Z tabeli 13 wynika, że podobnie, jak w latach poprzednich, również w omawianym okresie zdecydowanie na dwóch pierwszych miejscach pod względem poziomu deficytu siły roboczej znalazły się takie zawody, jak: robotnik gospodarczy i technik prac biurowych (wg nowej klasyfikacji, dawniej był to zawód pracownik biurowy).

Tabela 13.**Ranking 30 zawodów wg deficytu podaży siły roboczej w II półroczu 2010 roku**

Kod zawodu	Nazwa zawodu	Deficyt podaży siły roboczej
515303	Robotnik gospodarczy	-21387
411004	Technik prac biurowych ^S	-9209
411090	Pozostali pracownicy obsługi biurowej	-3703
524404	Telemarketer	-3524
541307	Pracownik ochrony fizycznej bez licencji	-2194
411003	Pracownik kancelaryjny	-1893
332203	Przedstawiciel handlowy	-1809
911290	Pozostałe pomoce i sprzątaczk biurowe, hotelowe i podobne	-1559
325905	Opiekunka dziecięca ^S	-1403
711501	Cieśla ^S	-1206
711601	Brukarz	-1153
833202	Kierowca ciągnika siodłowego	-1078
962990	Pozostali pracownicy przy pracach prostych gdzie indziej niesklasyfikowani	-1052
833203	Kierowca samochodu ciężarowego	-1036
332101	Agent ubezpieczeniowy	-1027
721290	Pozostali spawacze i pokrewni	-1021
412001	Sekretarka	-919
811105	Operator koparko-ładowarki	-901
711404	Zbrojarz	-841
531202	Asystent nauczyciela przedszkola	-811
751103	Przetwórca ryb	-717
541308	Pracownik ochrony fizycznej I stopnia	-712
721204	Spawacz metodą MAG	-709
524902	Doradca klienta	-696
811104	Operator koparki	-623

Tabela 13 (cd.)

Kod zawodu	Nazwa zawodu	Deficyt podaży siły roboczej
512090	Pozostali kucharze	-611
712303	Tynkarz	-609
341202	Opiekun osoby starszej ^S	-606
712202	Glazurnik	-601
235914	Wychowawca w placówkach oświatowych, wychowawczych i opiekuńczych	-515

Źródło: Opracowanie własne na podstawie załącznika nr 3 do sprawozdania MPiPS-01.

W tabeli 14 zamieszczono ranking 30 zawodów o najwyższym poziomie wskaźnika nadwyżki podaży siły roboczej w II półroczu 2010 roku.

Tabela 14.

Ranking 30 zawodów wg wskaźnika nadwyżki podaży siły roboczej (przewaga bezrobotnych nad wolnymi miejscami pracy) w II półroczu 2010 roku

Kod zawodu	Nazwa zawodu	Nadwyżka podaży siły roboczej
522301	Sprzedawca ^S	76 117
331403	Technik ekonomista ^S	34 819
722204	Ślusarz ^S	29 692
311504	Technik mechanik ^S	22 543
753105	Krawiec ^S	19 853
711202	Murarz ^S	18 608
512001	Kucharz ^S	17 273
263102	Ekonomista	16 143
512002	Kucharz małej gastronomii ^S	13 311
322002	Technik żywienia i gospodarstwa domowego ^S	12 352
235107	Pedagog	12 337
723103	Mechanik pojazdów samochodowych ^S	12 306
723105	Mechanik samochodów osobowych ^S	11 396
932911	Robotnik pomocniczy w przemyśle przetwórczym	11 197
751204	Piekarz ^S	11 045
514101	Fryzjer ^S	10 781

Kod zawodu	Nazwa zawodu	Nadwyżka podaży siły roboczej
752205	Stolarz ^S	10 321
931301	Robotnik budowlany	10 226
751201	Cukiernik ^S	9 571
522305	Technik handlowiec ^S	9 366
753303	Szwaczka	9 350
314207	Technik rolnik ^S	9 267
242217	Specjalista administracji publicznej	8 977
311204	Technik budownictwa ^S	8 820
722314	Tokarz w metalu	8 450
351203	Technik informatyk ^S	7 614
513101	Kelner ^S	6 611
422402	Technik hotelarstwa ^S	5 617
311408	Technik elektronik ^S	5 570
243106	Specjalista do spraw marketingu i handlu	5 545

Źródło: Opracowanie własne na podstawie załącznika nr 3 do sprawozdania MPiPS-01.

W większości zawodów pod względem poziomu wskaźnika nadwyżki podaży siły roboczej zdecydowanie na czołowych miejscach (niezmiennie na przestrzeni ostatnich 6 lat) plasują się zawody: sprzedawcy, technika ekonomisty, ślusarza i technika mechanika.

Niezmiennie od lat nadwyżkowy pozostaje także zawód ekonomisty, pedagoga oraz specjalisty administracji publicznej, co z pewnością wiąże się z faktem niedopasowania struktury kształcenia do potrzeb rynku pracy.

Obecnie zaprezentujemy ocenę sekcji PKD z punktu widzenia ich zdolności do generowania miejsc pracy w stosunku do napływu bezrobotnych do poszczególnych sekcji gospodarki. Dzięki temu porównaniu będzie można wyodrębnić sekcje nadwyżkowe i deficytowe w Polsce w II półroczu 2010 roku. W analizie wykorzystane zostały dane udostępnione przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej¹⁵.

Aby wskazać sekcje nadwyżkowe i deficytowe określono poziom nadwyżki/deficytu, obliczony jako różnica między wielkością napływu bezrobotnych a wielkością zgłoszonych wolnych miejsc pracy w każdej sekcji,

¹⁵ Zawody deficytowe i nadwyżkowe w II półroczu 2010 roku, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Departament Rynku Pracy, Warszawa, wrzesień 2011, s. 19–22.

a także obliczono wskaźnik intensywności nadwyżki/ deficytu podaży siły roboczej dla każdej sekcji. Informacje na ten temat zawiera tabela 15.

Tabela 15.

Sekcje^{a)} deficytowe i nadwyżkowe wg PKD w II półroczu 2010 roku w Polsce

A	B	C	D	E
Ogółem	1 613 711	465 625	1 148 086	0,2885
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	32 402	5 999	26 403	0,1851
Górnictwo i wydobywanie	3 477	696	2 781	0,2002
Przetwórstwo przemysłowe	236 305	72 907	163 398	0,3085
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	2 658	964	1 694	0,3627
Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	11 428	4 949	6 479	0,4331
Budownictwo	111 633	53 245	58 388	0,4770
Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	199 030	76 396	122 634	0,3838
Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	38 667	15 533	23 134	0,4017
Transport i gospodarka magazynowa	29 481	16 209	13 272	0,5498
Informacja i komunikacja	7 296	5 757	1 539	0,7891
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	13 316	10 923	2 393	0,8203
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	9 442	5 215	4 227	0,5523
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	26 641	1 831	8 310	0,6881
Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	43 771	36 357	7 414	0,8306
Administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	82 115	67 848	14 267	0,8263
Edukacja	30 228	27 068	3 160	0,8955
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	25 469	19 137	6 332	0,7514
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	16 106	9 990	6 116	0,6203

A	B	C	D	E
Pozostała działalność usługowa	83 659	17 675	65 984	0,2113
Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	3 177	192	2 985	0,0604
Organizacje i zespoły eksterytorialne	167	234	-67	1,4012

a) Sekcje PKD zgodne są z nową klasyfikacją działalności wprowadzoną Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2007 roku w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (Dz. U. Nr 251, poz. 1885).

A – Nazwa sekcji,

B – Napływ bezrobotnych w II półroczu 2010 roku,

C – Wolne miejsca pracy zgłoszone w II półroczu 2010 roku,

D – Deficyt/nadwyżka podaży siły roboczej,

E – Wskaźnik deficytu (nadwyżki) siły roboczej.

Źródło: Załącznik nr 2 do sprawozdania o rynku pracy MPiPS-01.

Z danych tabeli 15 wynika, że najwięcej ofert pracy zostało zgłoszonych z następujących sekcji PKD:

- handel hurtowy i detaliczny i naprawy pojazdów samochodowych – 16,4% ogółu ofert,
- przetwórstwo przemysłowe – 15,7% ogółu zgłoszonych ofert,
- administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenie społeczne – 14,6% ogółu ofert,
- budownictwo – 11,4% wszystkich ofert.

Łącznie sekcje te zgłosiły 58,1% ogółu ofert pracy. Warto podkreślić, że również w 2007 roku z tych samych czterech sekcji PKD zostało zgłoszonych najwięcej wolnych miejsc pracy, tj. łącznie 64,4% ogółu¹⁶, w tym:

- przetwórstwo przemysłowe – 21,4% ogółu ofert,
- handel hurtowy i detaliczny i naprawa pojazdów samochodowych – 17,0% ogółu ofert,
- administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenie społeczne – 15,5% ogółu ofert,
- budownictwo – 10,5% wszystkich ofert.

Jednocześnie sekcje te charakteryzowały się najwyższą liczbą bezrobotnych poprzednio w nich pracujących. Należy podkreślić, że w II półroczu 2010 roku występowało 20 sekcji nadwyżkowych według sekcji PKD na 21 sekcji ogółem.

¹⁶ Zawody deficytowe i nadwyżkowe w 2007 roku..., s. 19.

Jedyną deficytową była sekcja organizacje i zespoły eksterytorialne, gdzie nadwyżka ofert pracy w stosunku do liczby bezrobotnych wynosiła 67, a wskaźnik intensywności deficytu 1,4012.

W 2007 roku deficytowych sekcji PKD było znacznie więcej. Zaliczały się do nich:

- sekcja administracji publicznej i obrony narodowej, obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i powszechne ubezpieczenia zdrowotne (poziom deficytu – 4680),
- obsługa nieruchomości, wynajem, nauka itd. (deficyt – 1758),
- edukacja (poziom deficytu – 733),
- pośrednictwo finansowe (poziom deficytu – 481),
- ochrona zdrowia i pomoc społeczna (poziom deficytu – 429).

Natomiast w 2005 roku tylko sekcja pośrednictwo finansowe zaliczana była do deficytowej¹⁷.

Przewaga sekcji nadwyżkowych w 2010 roku jest także przejawem pogorszenia stanu koniunktury gospodarczej w Polsce. Stąd liczba pozyskanych wolnych miejsc pracy była niższa od liczby zarejestrowanych bezrobotnych poprzednio pracujących.

Do sekcji o największym poziomie nadwyżki w II półroczu 2010 roku należy zaliczyć:

- przetwórstwo przemysłowe (+163398),
- handel hurtowy i detaliczny (+122634),
- pozostała działalność usługowa (+65984).

Dwie pierwsze z tych sekcji, jak wiadomo, zgłosiły najwięcej ofert pracy, jednak zbyt mało, aby zmniejszyć znacząco liczbę bezrobotnych.

Natomiast do sekcji PKD o najmniejszym poziomie nadwyżki liczby bezrobotnych nad liczbą ofert pracy można zaliczyć sekcje:

- informacja i komunikacja (poziom nadwyżki 1539),
- wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych (poziom nadwyżki 1694),
- działalność finansowa i ubezpieczeniowa (poziom nadwyżki 2393),
- górnictwo i wydobywanie (poziom nadwyżki 2781).

Dla określenia stopnia nadwyżki bezrobocia nad ofertami pracy w sekcjach PKD wykorzystane zostały wskaźniki intensywności nadwyżki. Do sekcji, które w największym stopniu generowały nadwyżkę podaży pracy nad popytem na pracę, należy zaliczyć następujące:

¹⁷ *Zawody deficytowe i nadwyżkowe w 2007 roku...*, s. 20.

- sekcja gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników, gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby (wskaźnik nadwyżki 0,0604),
- rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (wskaźnik nadwyżki 0,1851),
- górnictwo i wydobywanie (wskaźnik nadwyżki 0,2002),
- pozostała działalność usługowa (wskaźnik nadwyżki 0,2113).

W żadnej sekcji PKD nie wystąpiła równowaga popytu na pracę z podażą pracy. Można jednak wskazać sekcje o najniższym stopniu nadwyżki podaży siły roboczej nad liczbę zgłoszonych ofert pracy. Należą do nich:

- edukacja (wskaźnik 0,8955),
- działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca (wskaźnik intensywności nadwyżki 0,8306),
- administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne (wskaźnik 0,8263),
- działalność finansowa i ubezpieczeniowa (wskaźnik 0,8203),
- informacja i komunikacja (wskaźnik 0,7891),
- opieka zdrowotna i pomoc społeczna (wskaźnik 0,7514).

WNIOSKI KOŃCOWE

Rozwój nowoczesnych przemysłów i usług oraz konieczność modernizacji sektora rolniczego stwarzają zapotrzebowanie na nowe zawody i pracowników o wysokim poziomie wiedzy i kwalifikacji zawodowych. Wysoka jakość kapitału ludzkiego jest przesłanką postępu społeczno-gospodarczego i cywilizacyjnego oraz budowy gospodarki opartej na wiedzy. Analiza struktury pracujących według wykształcenia w Polsce pozwala sformułować wniosek o rosnącej roli wykształcenia w społeczeństwie, a także najlepszej sytuacji osób z wyższym wykształceniem na rynku pracy.

Wśród ogółu zatrudnionych w Polsce w badanych latach dominowała grupa zawodowa specjalistów, do której zaliczane są osoby posiadające wyższe wykształcenie. Odsetek zatrudnionych w tej grupie wzrósł do około 27% w 2010 roku. W grupie tej dominowali specjaliści nauczania i wychowania oraz specjaliści do spraw ekonomicznych i zarządzania. Stosunkowo niewielki w tej grupie jest udział specjalistów do spraw technologii informacyjno-komunikacyjnych i nauk fizycznych, matematycznych i technicznych, co potwierdzają badania struktury zatrudnienia według sekcji PKD.

W strukturze zatrudnienia według wielkich grup zawodów znaczący był także udział techników i innego średniego personelu (około 11% w 2010 roku).

Wzrosło znaczenie grupy pracowników usług osobistych i sprzedawców (do 10,5% w 2010 roku). Należy także odnotować wzrost udziału robotników przemysłowych i rzemieślników (do około 15% w 2010 roku) oraz operatorów i monterów maszyn i urządzeń (do przeszło 11%).

Niewielki spadek udziału w zatrudnieniu dotyczył dwóch wielkich grup zawodów, tj. pracowników biurowych i pracowników przy pracach prostych.

W każdym sektorze ekonomicznym gospodarki dominowali zatrudnieni należący do określonej grupy zawodowej. Przynależność do danej grupy zawodowej w znaczny sposób determinuje rodzaj wykonywanej pracy i jej zakwalifikowanie nie tylko do określonego sektora ekonomicznego, ale także sekcji PKD. Należy podkreślić, iż zgodnie ze strukturą pracujących w polskiej gospodarce zdecydowanie większy jest udział zatrudnionych według wielkich grup zawodowych w sektorze usługowym niż w dwóch pozostałych sektorach. Na podstawie przeprowadzonej analizy struktury zatrudnienia według zawodów i sekcji PKD można wskazać kierunki kształcenia zawodowego niezbędne dla realizacji celów polityki zatrudnienia. Chodzi zwłaszcza o specjalistów w dziedzinie technologii informacyjnych i komunikacyjnych, menedżerów, ale także o wykwalifikowanych pracowników dla nowoczesnych przemysłów, w związku z pojawieniem się nowych technologii, nowych metod i technik zarządzania.

Przeprowadzona analiza zawodów nadwyżkowych i deficytowych w polskiej gospodarce pozwala stwierdzić, iż zdecydowanie najwyższy poziom deficytu siły roboczej w latach 2005–2007 i 2010 charakteryzował takie zawody, jak: robotnik gospodarczy, pracownik biurowy i pracownik administracyjny. Wśród zawodów najbardziej nadwyżkowych w polskiej gospodarce należy wyróżnić: grupę bezrobotnych bez zawodu, grupę siły zbrojne, specjalistów oraz robotników przemysłowych i rzemieślników. Wynikać to może z faktu, iż większość sekcji PKD (20 na 21 ogółem) należała do sekcji nadwyżkowych, które cechuje mniejsza liczba zgłoszonych ofert pracy w stosunku do liczby bezrobotnych uprzednio pracujących. Poprawa sytuacji gospodarczej powinna sprzyjać wzrostowi ofert pracy i większemu zrównoważeniu podaży pracy z popytem na pracę. Z punktu widzenia podaży pracy istotne jest podniesienie jakości kapitału ludzkiego osiąganego przez wzrost udziału osób w kształceniu ustawicznym, w szkoleniach i przekwalifikowaniach, umożliwiających podniesienie kwalifikacji zawodowych, zdobycie nowego zawodu zgodnie z potrzebami rynku pracy.

Walentyna Kwiatkowska

**EMPLOYMENT BY OCCUPATIONAL GROUPS AND ECONOMIC SECTORS
IN THE POLISH ECONOMY**

Abstract

The main goal of the paper is to recognize the changes in the occupational structure of employment by the great occupational groups in selected economic sectors in Poland in the years 2000–2010. Development of modern industries and services and restructuring of the agricultural sector lead to demand increase on new occupations and the employees with the highest skills. It is shown in the paper excess supply and excess demand occupations. It is worth noting that the number of professionals, technicians and associate professionals and the persons with tertiary education has increased recently as well as their shares in total employment.